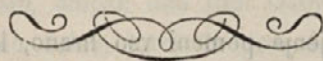

Gospodarski List

za kmetijstvo, svilorejo, obrtnijo in druge deželne potrebe.

zhaja 10. in 25.
vsakega meseca.

Velja za pol leta
1 goldinar a. v.

Izdaje ga c. k. kmetijska družba goriška.

TEČAJ II. V Gorici dne 10. julija 1870. LIST 13.

Zapopadek: 1. O gnoju. — 2. Pogojazdovanje Krasa. (Dalje). — 3. Izgoja hrastopreik. (*Antherea Yama Maï*).

O gnoju.

Podlaga vspešnega kmetovanja je umno gnojenje in zdi se mi primerno o tem velevažnem predmetu obširno govoriti.

Beseda gnojenje naznani vse opravila, s katerimi zemlji damo podporo, da ji pomankljivo moč nadomestimo in jo stem zboljšamo. Gnoj ima namen ztoriti zemljo rodovitno in po raznih okolščinah povekšati njeno rodovitnost. Gnoj je ali organičen ali neorganičen. Nekdaj so mislili, da rastline le iz organičnih snov jemljejo potrebni živež in menili so, da je sparstenina za rastlinsko življenje neobhodno potrebna. Ali-novejše preiskave so pokazale, da ni to pravo, ker zemlja tudi brz sparstenine zamore rastline destojoo rediti.

Ko gnojimo zemljo moremo paziti da ji take obstojne dele dopeljemo, ktere so ji poprejšne rastline izpile: To so: kali (pepelik) natron, magnesia, fosfornakislina, kremenasta in žveplana kislina, i. t. d. Vse rastline potrebujejo te snove, ene več od teh, nektere zopet več od unih.

Gnojiti *sploh* pomeni, rastlini živeža dopeljati in gnoj je vse tisto, ki obstoji iz vsih ali saj nekterih za rastlinsko življenje služivnih prvin, ki so sposobne, sprehajati v rastline, sploh vse, kar pripomore, množino rastlinske tvarine povekšati. Naprava gnoja je tedaj nabiranje in prevaževanje vsih kot gnoj sposobnih tvarin v stan, kakoršen je sposoben da jih rastlina more sprejemati in povžiti.

Nravno gnojenje zaznamuje vso hrano, ki je brez človeškega djanja rastlinam došla, tu spadajo vsi gazi, ki dospejo iz zraka v perje dalje v zemljo i. t. d.

Dovaževanje gnojivnih tvarin iz zraka je torej atmosfersko gnojenje.

Umretno gnojenje pomeni vso hrano, katero sprejmejo rastline po našem prizadevanji; sploh spadajo tu vse opravila, s katerimi se pospešuje rodovitnost zemlje. Z besedo *gnojenje* torej bomo zaznamovali vedno le tisto, kar zamoremo sami storiti, nasprotno nravnemu gnojenju.

Gnojenje imenujemo popolnoma, ako rastlini vso ji potrebno hrano dopeljemo *nepopolnoma* pa, ako rastlini le nekoliko, nikakor ne dostojno množino hrane pridobimo.

Glavno gnojenje je tisto, ki rastlini vse pogoje njenega razvitka da. Po razni množini napeljanega gnoja imenujemo gnojenje močno, srednje ali slabo. Ako napeljemo na njivo toliko gnoja, da ostane za več let, govorimo v prvem letu o mladem gnoju, potlej pa o starem gnoju, to je o stari gnojivni moči.

Mnogokrat se tudi ponavlja gnojenje in to imenujemo pomočno gnojenje; ako pa med rasti gnojimo rastlinam, kar je kaj uspešno. pr. polivanje z gnojnico, z skretnico i. t. imenujemo tako delo polivanje.

Po vsih teh navedenih razlogih nastane vprašanje, kaj da je namen in naloga gnojenja. Splošni namen gnojenja je pomnoženje rastlinske tvarine do tiste meje in množine, katero se le zamore doseči; posebni namen pa je doseči to z naj manjšimi stroški.

Gotovo bo umen kmetovavec pazil na naravno gnojenje, on bo s pripomočjo pripravnih posredstev njemu se brezplačno ponudajoči izvire gnojivnih snov iskal in si v svojo korist prisvojil. Kaj živa je menjava med pirjem in korenino rastline, in že to nam kaže, kako imamo ravnati s zemljo in kako imamo podpirati v zemlji nazoče kemične premembe. To dosežemo po mehanični to je z obdelovanjem zemlje, in po kemični poti; oba ta dva načina moreta se eden družega podpirati, Ako ima mehanično obdelovanje namen, naravno gnojenje pospeševati, rastlinski korenini tako rekoč odpreti pot do v zemlji se nahajajoče hrane, ki po razzebenji in razpadu postane razkrojena, torej povek-

šati množino v zemlji nazočih za prestop v rastlinsko bitstvo sposobnih snov, ima umetno gnojenje gotovo nalogo, ohraniti njivo enaki rodovitnosti, in vse pomankljive obstojne dele, katero so rastline iz zemlje povžile, zopet v zemlji nadomestiti. Večina kot gnoj služivnih snov je ne le hrana rastlinam, ampak ima tudi lastnost, da pripomore k razpadu zemljskih obstojnih delov, torej da posrednje poviša množino vse za prestop sposobne hrane. Gnojenje ima torej nalogo, povišati, ali saj vzdrževati zemljsko rodovitnost.— (dalje prih.)

Pogojzdovanje Krasa.

(Dalje).

Ze v zadnjem Gospodarskem listu smo omenili marljivost nekterih kraških prebivalcev, posebno kar tiče pogojzdevanje po pustih strmih in škaloovitih zemljiščih. V današnjem listu izrekamo čast še nekterim okrajinam in soseskam kraškim, ki se nepremehoma trudijo zadostiti tej nalogi.

V okrajni Volski se je to delo jako pospešilo, ravno tako tudi v soseski Kastvi, kjer se je vsnovila sevna šola, tako tudi v Klani zraven sevne šole za gojzdno drevje tudi šolski vrt, kterege ondotni marljivi učitelj prav skrebno ureduje. O privatnem napredovanji omenimo pogojzdovanje gosp. Karola Polley-a v Šežani, kojega posestvo je v Merčah, dalje gospoda Gerhard-a Petris-a.

Imeli smo lansko jesen priložnost to setev bolj natanjko opazovati in tem bolj občudovati, ker do sedaj še ni bilo o tem nič sluha na Krasu. Videli smo prostor, na kojem ni ráslo nič, zdaj lepo porašenega z mladimi drevesci, kojih korenine so prirasle celo skozi špranje škala; bila so namreč presajena iz bližnje sevne šole, zraven smo razvideli, da se zdaj same ob sebe množijo, ker videli smo na prostoru na katerem je bilo vsajenih 10.000 (drevesec) zdaj čez 30.000. prav lepo izraščenih dreves.

Kakor so pa nekatere okrajne in soseske, ktere marljivo delajo, da bi se goli Kras zopet spravil v ono stanje, kakoršen je nekdaj bil, namreč da bi se napravili lepi gojzdi, kleri dajo kmetovalcu veliko dobičkov, ravno tako so pa zopet druge okrajne in soseske, kojim tega

ni mar in še celo nasprotno ravnaajo. Oni namreč neprevidno pokose kjer koli li vidijo kake bilke trave zraven tudi drevesca, za ktera, je vlada in oskrbništvo potratila veliko časa in denarja.

To nam očitno kaže, kako lahko in v malo urah se vniči to za kar se je moglo dolgo truditi in potrositi veliko denarja. Pred šestimi leti je bilo v Nabrežinski soseski 6-7 oralov zemljišča, na kojem ni bilo videti družega, nego kamnje. Da bi poskusili, ali bi se na takem zemljišču kaj ozelenilo, pusti ondotni oskrbnik kamnje nekoliko potrebiti, zemljišče globoko prekopati in vsejati jesenskega in hrastovega semena.

K tem se je presadilo iz bližnje sevne šole tudi nekaj drevesic. Kmalu je jelo kaliti seme v rodovitni sprsteninski zemlji; z semenom vred pa je začela rasti tudi trava, očitni dokaz, da tudi na nar pustejših zemljiščah rastline dobro hasnejo. Ko so ondotne soseske videli, da sa naredi iz tega zemljišča lahko rodovitno polje ali travnici, zahtevale so od ondotnega gojzdnega oskrbnika, da jim dovoli potrebiti korenine divjih dreves.

Oskrbnik jim dovoli in jim priporoča, ravnati previdno, da ne bodo poškodovati tudi korenine novih drevesic. Tega ondotne soseske niso storile' ampak truna ljudi se zapodi na tisto zemljišče, seka neusmjljeno ne gledé na nežne korenince novih drevesic in pokonča v malih urah vse tako, da je bilo zemljišče za več let v pogojzdovanji zadržano.

Iz tega je jasno, da ko bi bilo tacih okrajm in sosesk veliko ne bilo upati izvršiti lepe naloge, ki nam po dovršenji obeta veliko koristi in dobičkov.

Da bi prazne, puste prostore olepšali, zasadili so 1869. leta 75.000 iglatih, 11.000 listnih, 8500 jabelčnih divjakov in 100 murbnih drevesic. Zraven so nakupili še 45.000 iglatih 8000 listnih, 8000 jabelčnih in 1000 murbnih dreves. Ravnateljstvo gluho nemov iz Gorice je podarilo 1250 listnih drevesic; 30.500 iglatih 1800 listnih dreves vzeli so iz občinske drevne šole.

Nasajenje na prostem je bilo pretečeno leto jako vgodno, skoro vsako drevesce, ktero je bilo o pravem času vsajeno se je prijelo. Prav iz zverstno rastejo tista kojih jame so bile skopane z železnim štan-gam, in okoli kterih jam važe niso preveč raztrgali; postavim v st.

Danielu in okrog Divače. Na zadnjem omenjenim kraji so pognale pretečeno pomlad 3-4 palce dolge mladike.

Posebno dobro hasnejo v gorkejih kraških krajih akacije, in zato se jih bo nasadilo prihodno leto prav veliko.

Končaje je tudi vsakteremu, ki želi, da bi se pogojzdil goli Kras, znamenito vediti prevdarek za prihodnje leto.

Za pogojzdovanje Krasa je zdaj samo 252 občin zemljišča pa je 516.737 oralov ali 51.6 štirjaških milj; za pogojzdovanje stane zemljišča 131.702 oralov ali 13.1 štirjaških milj Gledé pa prostora ki jih imajo, da pasejo drobnico po njih, je vendar vsakej občini mogoče, vsako leto zaporedoma 3 orale zemljišča pogojzdit; na ta način se bo toraj od vsih občin pogojzdilo 756 oralov vsako leto.

Za posajenje od treh oralov zemljišča potrevalo se bo 10.000 gojzdnih drevesic, za 756 oralov toraj, ker jih navadno nekoliko vsahne, nekoliko jih pa pokončajo zajci, treba bo za vsako leto okoli 3 milijone drevesic. Vprašal bo marskateri, od kod pa bodo dobili toliko število? Mi odgovorimo takim, ki nad tem dvomijo, da jih bo se dobilo z drevesnih šol iz gore Sermin in iz Rodik-a.

In ker bi znalo še zmanjkovati drevesic, osnovala se bo prihodnjo pomlad tudi sevna in drevna šola v Gorici, v kateri se bodo tudi ob onem podučevali učenci Goriške kmetijske šole Od teh šol bodo toraj brez plačno dobivale občine potrebne drevesca.

Odločilo se je za dovršenje te naloge 50 let; in da bi se z nar boljšim vspedom izvršila, naj se občine in soseske marljivo vjemajo z vlado.—

Izgoja hrastoprejk.

(Antherea Yama - Mai)

(p prof. Frideriku Haberlandtu)

(Dalje)

do prvega levenja potrebujejo toploto do	52.5°R
2	144.5°R
3	244.5°R
4	359.0°R
Do zapredenja	548.7°R

Sledi naj zdaj bolj natanjšni popis gosenčic v 5 razvijalnih dobah in končaje dostavimo kratki nasutek in njih notranjo anatomsko sestavo.

Popis gosenčic pred 1. levenjem.

Gosenčice so zvite na 12 kolec, imajo 3 pare persnih 4 pare trebušnih nog in 2 čerlenki. Posamezni telesni kolci imajo bradovičaste kopicaste štrline, ktere vežejo 6 podolgastih rajd; na koncu navadno petero črnorujavkastih čutilnic, ki so na temeljnu zblížene, od zgoraj pa oddaljene. Drugi in 3. kolec ima mesto navadnih 6, 8 bradovic.

Pred tretjim samo 5, pred zadnjim 4 bradovice.

Na zadnjem kolcu imajo trivoglatne jezičke, sredi s trivoglato črno krpo, na konci 2 šetinasti bradovičici. Zadnji 2 čerlenki imajo na straneh črne 3 voglate kerpe. Glavni ščit je svitlo rudečkasto rujav, glavna barva pa je rumenkasto zelena. Konci bradovič so rumenkasti.

Stranske bradovice na treh spodnjih kolecih so belkasto pošetinene; dve srednji na tretjem udeu so večje in na konci črne; ravno tako tudi na obeh straneh spodnja tretja vrsta črno priostrena.

Čudna zastran velikosti in črnega pobarvanja je tudi srednja zgornja bradovica na pred tretjim kolcu, na katerem nahajamo samo 5 bradovic. Po dolgem vidimo z zarezah med bradovicami temne in zelerne črte; od zgoraj na prvem kolcu nahajamo križasto krpo, ravno tolika široka in enako pobarvana kakor ščit. Prsne noge so rujavkaste svetle, kegljaste s prav ostrimi krempljci, ki so z belkastim sčetinami obrašene.

Spremembe po prvem levenji.

Pobarvanje gosenčic postane po prvem levenji svitlo zelenkasto, 4 srednje bradovice so rumenkaste, dve stranske pa so modrovišnjeve. Število šetin, ki jih nahajamo na vsakej bradovici je spredaj večje (5—8), zadaj pa, kakor tudi na strani navadno le (4—5). Na zgornji strani postanejo šetine po 1. levenji belkaste; po 2. pa čisto črne. Dve srednji bradovici na drugi in tretji zarezah so večje, kakor druge, sploh so pa 3 predzadnje zarezah debeleje, tako, da je sprednji del gosenčice bolj nakopičen. Zahlopa je na straneh višnjevkasta, in ta višnjevkasta črta šeze tudi čez bradovice, ki so na odrezanih zahlopnik konceh.

Sprememba gosenčic po 2 levenji.

Kar tukaj pobarvanje tiče, omenimo le to, da postane zgornja polovica gosenčice svitlozelena, spodnja pa temna travnatozelena. Obe polovici meji rumenkasta črta, ki se stika od zgoraj z 2. bradovičasto radjo. Tretja bradovičasta vrsta je modra, bolj živahna in s krajšo dlako obraščena nego druge. Glava je bolj svitla, zelenkasta, obrobljena z rudečorujavkastim krajnikom. Prsne noge postale so svitlorujave, trebušne zelenorumene, zadnje so pa rujavkasto orobljene.

Hladnice (Luftlöcher), ki jih je na obeh straneh telesca 9, leže med drugo in tretjo bradovičasto vrsto, so rumenorujavo, ali rumenorudeče poglajene. Po drugim levenji so telesca gosenčic prav redko poraščena, in videti je, kakor da bi bila pötresena z moko, s. je obdana so z ležnatim telesci ki so, ako jih s poviševalcem (Mikroskop) opazujemo, podobna hruškam sloneče na prav tankih stebričkih.

Prememba gosenčic po 3 levenji.

Po 3. levenji se zmanjšujejo bradovice, nasprotno pa otekajo in se zdebcljujejo telesni krožci; bradovice so postale gerbaste, jako zabuhle na 2. in 3. vratnici, dalje tudi zgoraj na sredi na tretje zadnjem telesnim okrožji. Vrh hladnic, ktere so kakor pred tretjim levenjem pobarvane, nahajamo na obeh stranskih polovicah rumeno, podolgasto črto, ki loči zgornjo stran z ozkim višnjevim krajnikom. Spodnji stranski del je bolj temen, nego svetlozeleni hrbet, stranska črta nazaj zdaljšena robi zadnje široko hlopo.

Črtenke so spredaj zelene, zadaj rujavkasto višnjeve. Prsne noge so postale rumenorudeče, trebušne so vmazane višnjevo zarobljene. Posebno čudno je, da nahajamo po 3. levenji na obeh straneh 5—6 ali celo 5—8 telesnih zares tam, kjer so so bile bradovice nad hladnicam, zdaj pa vidimo tam svetlo bliščečo srebrnkasto krpo.

Glavo imajo zelene, rumenorudeče in rumenovišnjevo zarobljene. Šetine imajo večidel rumene, vendar so med temi pomešane tudi temne rujave in črne.

Popis popolnoma doraslih, k zapredenji godnih gosenčic.

Dorasle gosenčice imajo redke šetine, njih bradovice so skoro popolnoma zginile, le dve srednji grbi od zgornje strani, na 2. in 3. zarez se še malo poznate; Ravno tako tudi zgornja srednja kegeljča-

sta otekljina na 5. zadnjem okrožci. Srebrnkaste krpe obeh strani, ki jik rahajamo na vsakej strani 3—5 so zdaj bolj vidne; hladnice, so vmazano rumene, tanke, orobljene temnovišnjevo. Podolgasta rumena črta, ki se zdaj kakor poprej vidi je na zgornja srednja kegeljčasta orobljena. Zelena barva zgornje strani je pomešana z belo, zareze med okrožci so pri odraslih gosencih ki so $3\frac{1}{2}$ “ dolge in 7—8“ široke zeleno belkaste. Spodnje stransko površije gosenci je temnozeleno. Glava je zelena organi za jesti (žreti) so rujavkasti, ravno tako so tudi noge svitle rujavorudeče. Trebušne noge imajo poleg tega še na stranskih mesnatih podplatih 2 vrsti prav ostrih rujavkastih krempljev ki jih je na zunanji vrsti okoli 40, na vnani pa 30 vkljačenih.

Zdaj hočemo ob kratkem raztelesvanje (Anatomijo) hrastoprejk bolj natanjko popisati in zraven omeniti, da se imamo za ta donesek zahvaliti pridružencu c. k. sviloprejskega poskusijališča Dr. Verson-u, ki je po leti 1869. leta, ki je ta predmet tako natanjko preiskoval, kakor dozdej še nobeden drugi.

Raztelesovanje hrastoprejk (Anatomija).

Če razporjemo hrastoprejkni gosenci hrbtno kožo v prav tanko razvesani kromovi kislini in če jo pribijemo s kratkim iglam na borkovo skorjo, tak bomo naj prvo zapazili svitlo srebrnobliščeco delitev, ki vso druge mrčesene organe zavije.

To plošnjavno razpenjanje nam kaže, enakomočno natezljivost, ki je gosta in se razteka v prejci vštricnih povezkih; posamezne načrtne mladičice (žilice) peljejo naprej in se potem obrnejo v enakomerni, toda ravno nasprotni vrsti.

Ako nam je po previdnem ravnanji hasnilo, odreti stransko kožo, tak bodemo šli do močnejih mrenenih bolj zraslih plošnjatih delov telesca, ki so, čem bolj gremo globoko, tem debeleji so, in le prav globoko se stanjšujejo in ako tudi te prevežemo in odpremo, bodemo dobili pravi pregled notranjih organov, ki so zdaj v odperti telesni globočni (jami). Notranji organi hrastoprejk so toraj zaprti v dvojnih skrivačnicah, katerih notranje lušine so sestavljene iz tolstih; zunanja pa iz živahnih gosto nakopičenih žilic.

(Dalje prihodnjic.)